

2. Зеер Э.Ф., Павлова А.М., Сыманюк Э.Э. Модернизация профессионального образования: компетентностный подход. – М.: Московский психолого-социальный институт, 2005. – 216 с.
3. Кукушин В. С., Столяренко Л. Д. Этнопедагогика и этнопсихология. – Ростов-на-Дону, Феникс, 2000. – 444 с.
4. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя // Педагогика. – 1995. – № 6. – С. 55-63.
5. Маркова А. К. Психологический анализ профессиональной компетентности учителя // Советская педагогика. – 1990. – № 8. – С. 82-88.

М.В.Федоренко

ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ КРИТЕРІВ ТА ПОКАЗНИКІВ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ПЕДАГОГА ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

В статье автор рассматривает проблему профессионально значимых качеств учителя начальных классов в контексте субъектного подхода. Теоретически обосновывает предложенную структуру профессионально значимых качеств и отмечает особую значимость субъектных качеств педагога как профессионально значимых. Также в статье автор выделяет критерии и показатели профессионально значимых качеств.

In this article the author investigates the problem of primary classes teacher professionally important qualities in the context of subjective approach. Suggested structure of professionally important qualities in theoretically proved and the importance of personal qualities of a teacher as professionally important is mentioned. The author also distinguishes the criteria and significant of professionally important qualities.

Проблема формування професійно значущих якостей стала предметом дослідження багатьох науковців. Ще К.Ушинський підкреслював, що в кожному наставнику важливе не тільки уміння викладати, але також характер, моральність і переконання, тому що більший вплив на учнів має особистість учителя, ніж наука [4].

Вищий навчальний заклад повинен готувати фахівців, здатних до високоінтенсивної праці, підготовлених до творчої діяльності, до здійснення безперервної освіти. Це, в свою чергу, потребує нового підходу до професійної підготовки студентів, який передбачає не

тільки процес засвоєння знань, вмінь та навичок, а й обумовлює необхідність формування у студентів певних професійних якостей, які забезпечать успішне виконання професійних функцій. Отже, виокремлення професійно значущих якостей педагога початкової школи та визначення їх критеріїв і показників є метою статті.

Проблемі вивчення професійнозначущих якостей присвячено чимало досліджень (О.Щербаков, В.Сластьонін, О.Мороз, Н.Кузьміна та ін.).

Узагальнюючи позиції науковців щодо визначення професійно значущих якостей, можемо зазначити, що впродовж кожного часового виміру визначалися загальні пріоритети розвитку педагогічної теорії і практики, суспільний запит, домінуючі в суспільстві ідеї, цінності тощо.

Ми окреслюємо логіку розвитку поняття “професійно значущих якостей” впродовж умовно виділених чотирьох етапів.

Перший етап – характеризується довільним виокремленням низки якостей (від 1 до 200) особистості педагога (П.Каптерев, Ф.Гоноболін, Н.Левітов та ін.).

Другий етап – трактування професійно значущих якостей з точки зору педагогічних здібностей (Ф.Гоноболін, О.Щербаков, В.Крутецький та ін.).

Третій етап – розгляд професійно значущих якостей у площині системного підходу, де вони органічно включені в структуру особистості педагога й розглядаються в контексті педагогічної діяльності (Н.Кузьміна, Л.Мітіна, В.Сластьонін, О.Мороз та ін.).

Четвертий етап вивчення професійно значущих якостей можна охарактеризувати як пошук узагальнених утворень якостей, мета-якостей, які виступатимуть як інтегруючі й будуть характеризувати вчителя як суб'єкта професійної діяльності. Цієї думки дотримуються представники суб'єктного підходу (В.Слободчиков, О.Волкова, А.Гогоберидзе та ін.).

Отже, на підставі аналізу різних підходів щодо визначення професійно значущих якостей, ми можемо виокремити низку якостей, які визначаються багатьма авторами як провідні, а саме: спрямованість (педагогічна спрямованість, мотиви вибору професії); рефлексивність педагога; емоційна стабільність (емоційна усталеність, стійкість нервової системи); творчість (здатність до інновацій, креативність); активність особистості педагога (динамізм, саморозвиток, спрямованість на розвиток учня); ціннісні орієнтації (сенси педагогічної діяльності, ціннісне відношення до дитини); здатність

приймати ефективні педагогічні рішення. Слід зазначити, що виокремлені якості багатьма психологами (А.Брушлинський, К.Абульханова-Славська, О.Волкова, О.Гогоберідзе тощо) розглядаються як характеристики суб'єктності педагога.

З нашої точки зору, розглянуті вище підходи до визначення професійно значущих якостей не характеризують вчителя як цілісного суб'єкта професійної діяльності.

Слід зазначити, що особистість вчителя-професіонала в дослідженнях останнього десятиріччя розглядається як цілісний суб'єкт, активний, вільний і відповідальний у проектуванні, здійсненні й творчому перетворенні власної діяльності [1]. Унаслідок цього в науково-педагогічних дослідженнях (С.Рубінштейн, А.Брушлинський, К.Абульханова-Славська, В.Слободчиков, О.Волкова, А.Гогоберідзе) наголошується на застосуванні суб'єктного підходу щодо визначення професійно значущих якостей, оскільки фахівець розглядається, в першу чергу, як суб'єкт педагогічної діяльності.

Із викладеного вище можна зазначити, що цілком логічно окреслюється низка професійно значущих якостей і які й характеризують педагога саме як суб'єкта професійної діяльності, відповідно, можна назвати системоутворюючими, оскільки на їх підрунті формуються інші професійно значущі якості. Ми структуруємо їх у окремий компонент, який визначаємо як суб'єктний.

Отже, ми виокремлюємо п'ять основних компонентів професійно значущих якостей з визначенням провідних якостей, де суб'єктний компонент ми вважаємо системоутворюючим.

Гносеологічний компонент:

- здатність до засвоєння фахових знань;
- здатність до науково-дослідної роботи;
- здатність до саморозвитку.

Проектувальний компонент:

- здатність до проектування діяльності учнів та їх особистісного розвитку;
- здатність моделювати власну Я-концепцію;
- здатність до проектування цілісної педагогічної та методичної системи.

Соціально-комунікативний компонент:

- наявність комунікативно-організаторських здібностей;

- здатність вирішувати комунікативно-педагогічні завдання, попередження й конструктивне вирішення можливих педагогічних конфліктів;
- здатність до здійснення управлінської стратегії в практичній діяльності;
- здатність організувати, координувати та коригувати діяльність всіх суб'єктів педагогічної взаємодії.

Мотиваційно-ціннісний компонент:

- сформованість системи ціннісних орієнтацій;
- наявність професійної мотивації;
- професійна спрямованість.

Отже, структурувавши таким чином професійнозначущі якості, ми наголошуємо на тому, що існує низка професійно значущих якостей, які пронизують всі компоненти виокремлених нами якостей. Ці якості, згідно із суб'єктним підходом, ми вважаємо своєрідними мета-якостями, на основі яких надбудовуються інші професійно значущі якості. Ми виокремили ці якості в суб'єктний компонент:

- активність;
- професійно-педагогічна спрямованість;
- професійно-ціннісні орієнтації;
- педагогічна креативність (творчість);
- здатність до рефлексії;
- здатність до цілепокладання та компетентного вирішення професійно-педагогічних завдань.

Для визначення критеріїв професійно значущих якостей майбутнього вчителя початкової школи ми спиралися на загальні вимоги до їх формування.

Загальні вимоги до критеріїв можуть бути сформовані наступним чином: вони повинні бути об'єктивними; включати суттєві, основні моменти явища, яке досліджується; охоплювати типовий бік явища; формулюватися ясно, коротко, точно; вимірювати саме те, що хоче перевірити дослідник [2; 3].

Цю думку розвивають також І.Саєв і Л.Подимова, наголошуючи, що загальні вимоги до визначення й обґрунтування критеріїв, які існують у теорії й практиці педагогічної освіти, необхідно доповнити вимогами, які відображають специфіку професійно-педагогічної культури:

а) критерії повинні бути розкриті через ряд якісних ознак (показників), по мірі проявлення яких можна судити о більшій чи меншій ступені прояву даних критеріїв;

б) критерії повинні відображати динаміку вимірюваної якості у часі й культурно-педагогічному просторі;

в) критерії повинні по можливості охопити основні види педагогічної діяльності;

г) критерії повинні відображати основні закономірності формування особистості;

г) за допомогою критеріїв повинні встановлюватися зв'язки між усіма компонентами системи, яку досліджують;

д) якісні показники повинні виступати у єдності з кількісними;

е) критерії повинні бути розкриті через ряд специфічних ознак, які відображають усі структурні компоненти.

Поняття критерій в енциклопедії визначається як засіб для судження, ознака, на основі якої виставляється оцінка, визначення або класифікація чогось, мірило оцінки. Іншими словами, критерій – це матеріалізована ознака, за допомогою якої оцінюється ступінь досягнення певної мети. При цьому необхідно брати до уваги також те, що поняття “критерій” за своїм обсягом ширше, ніж поняття “показник” і що останній входить до нього як складова частина і є компонентом критерію. Показник як компонент критерію служить типовим та конкретним виявленням сутності якостей процесу чи явища, який підлягає вивченню. Разом з тим пріоритет належить тим показникам, які характеризують виявлення якості.

Визначаючи показники до критеріїв професійно значущих якостей ми орієнтувалися на суб'єктний підхід у педагогіці й психології та праці таких вчених, як А.Брушлинського, В.Татенка, О.Волкової, С.Рубінштейна, А.Петровського, Б.Ананьєва, І.Зимньої, І.Серьогіної, О.Лебедева, О.Гогоберідзе.

Отже, зважаючи на те, що значна кількість науковців професійно значущі якості, які ми виокремили в суб'єктний компонент, вважають узагальнюючими, тобто мета-якостями, буде цілком логічно вважати їх системоутворюючими, інтегруючими. Спираючись на викладене вище, ми виокремимо критерії та показники професійно значущих якостей розглядаючи їх, у першу чергу, як суб'єктні.

Розглянемо більш детально критерії та показники професійно значущих якостей педагога.

Критерій активності може бути охарактеризованим через наступні показники:

- ініціативність;
- відповідальність;
- самостійність;
- цілеспрямованість у набутті практично необхідних ЗВН.

Критерій професійно-педагогічної спрямованості виявляється у:

- педагогічній мотивації ставлення до професії;
- професійно зорієнтованій Я-концепції;
- спрямованості на розвиток дитини;
- емпатії.

Критерій професійно-ціннісних орієнтацій відповідно характеризують:

- схильність до педагогічної діяльності;
- смисли професійної діяльності;
- ставлення до професії як до особистісної цінності;
- ціннісне ставлення до дитини.

Критерій рефлексія виражається у наступних показниках:

- здатність аналізувати та оцінювати власні дії;
- здатність до самопізнання;
- здатність аналізувати педагогічну діяльність.

Критерій педагогічну креативність (творчість) можуть відображати такі показники, як:

- інноваційна відкритість;
- здатність вирішувати творчі завдання;
- незалежність суджень;
- спрямованість на творчі досягнення.

Критерій цілепокладання та компетентне вирішення професійно-педагогічних завдань може бути виявленим через:

- здатність до формування “дерева цілей”;
- стратегічне бачення педагогічної діяльності;
- уміння моделювати педагогічний процес.

Проведений аналіз дозволив узагальнити існуючі тенденції і виробити власну дослідницьку позицію щодо визначення структури, критеріїв та показників професійно значущих якостей вчителя початкової школи.

Отже, підсумовуючи викладене, слід зазначити, що професійно значущі якості можна структурувати у п'ять компонентів –

гносеологічний, проєктувальний, комунікативно-організаторський, мотиваційно-ціннісний та суб'єктний. Які взаємопов'язані між собою і виступають невід'ємними компонентами у структурі особистості професіонала, а суб'єктний компонент виступає системоутворюючим, інтегруючим. Цей взаємозв'язок між основними компонентами професійно значущих якостей можна показати наступним чином (схема 1):

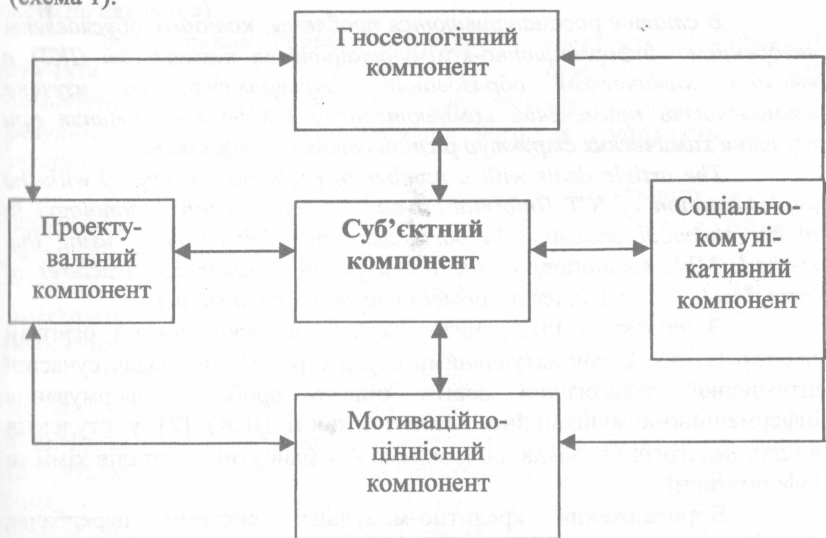

Схема 1. Структура професійно значущих якостей

Одним із результатів нашого дослідження є також структурування професійно значущих якостей інтегрованих навколо суб'єктних якостей, які ми визначаємо як системоутворюючі. Подальшим логічним розгортанням контексту нашого дослідження є визначення психолого-педагогічних умов щодо формування професійно значущих якостей.

Література

1. Исаев Е.И., Косарецкий С.Г., Слободчиков В.И. Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога // Вопросы психологии 2000. – № 3. – С.57-66.
2. Исаев И.Ф. Школа как педагогическая система: основы управления. – Белгород, 1997. – 145 с.
3. Кульневич С.В. Педагогика самоорганизации: феномен содержания. – Воронеж, 1997. – 230 с.

С.В.Федченко, В.М.Федченко

ПСИХОЛОГО-ДИДАКТИЧНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У МАЙБУТНІХ ВЧИТЕЛІВ ХІМІЇ ТА ІНФОРМАТИКИ

В статье рассматриваются проблемы, которые обусловлены внедрением информационно-коммуникационных технологий (ИКТ) в высшем химическом образовании. Экспериментально изучена возможность применения компьютерного MM2-моделирования при изучении химических структур разной степени сложности.

The article deals with a number of problems associated with the implementation of ICT (Information and Communication Technology) in higher chemical education. In particular, the advisability of using this method (MM2-simulation) in the investigation of chemical structures of biomolecules of proteinaceous protein nature has been shown.

В зв'язку з інтеграцією України в європейський освітній простір [1] все більш актуальними серед стратегічних задач сучасної вітчизняної педагогічної освіти стають проблеми формування інформаційно-комунікаційної компетентності (ІКК) [2] у студентів вищих педагогічних закладів, (зокрема – у майбутніх вчителів хімії та інформатики).

Впровадження кредитно-модульної системи передбачає пріоритетність реалізації основних принципів ECTS – науковості, прогностичності, технологічності та інноваційності, що полягає у формуванні стійких зв'язків змісту навчання з науковими дослідженнями, у застосуванні комп'ютерних освітньо-інформаційних технологій (ІСТЕ) і обумовлює високоякісну підготовку фахівців вищої освіти та входження їх в єдиний освітньо-інформаційний простір.

Застосування інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) обумовлює розвиток творчого потенціалу особистості перш за все на основі реалізації найважливішої дидактичної особливості комп'ютера - індивідуалізації навчального процесу.

Сучасним інформаційним технологіям відводиться домінуюча роль в оптимізації освітніх систем при становленні і розвитку інформаційного суспільства. Саме з ІКТ пов'язують сьогодні реальні можливості побудови відкритої системи освіти, кардинальної зміни